

<https://helda.helsinki.fi>

Koronakriisi, voittopuutarhat ja perunamaat

Kallio, Galina

2020-04-06

Kallio , G & Lehtinen , I 2020 , ' Koronakriisi, voittopuutarhat ja perunamaat ' , Voima ,
Vuosikerta. 2020 .

<http://hdl.handle.net/10138/317756>

submittedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

(OSA 2)

Voittopuutarhat ja perunamaat

[Ingressi: Tehomaatalouden huojuessa on aika tarkastella hajautetun ruuantuotannon malleja ja mahdollisuuksia. Koronakriisi ja ruoka trilogian toisessa osassa huomataan, että muutokset tuotantomalleissa tarkoittavat väistämättä myös muutoksia markkinoissa.]

Koronashokki on tehnyt selväksi, että globalisoitunut teollinen yhteiskunta on perustoiltaan hauras. On selvää, että tulevaisuudessa perustarpeemme – etenkin ravinnon osalta – eivät tule enää tyydytyiksi yhtä itsestäänselvästi kuin globalisoituvien markkinoiden valtakaudella kuvittelimme. Omavaraisuus ja kriisikestävyys ovat vastaisuudessa entistä tärkeämpiä.

Olisi kuitenkin mieletöntä tuudittautua pelkkään ideologis-kansallisesti määriteltyyn ruokaomavaraisuuteen. Virallisissa diskursseissa viljelty ”omavaraisuus” pitää sisällään ensisijaisesti viljavarantojen ja keskeisten ruoka-aineiden saannin turvaamisen kansallisella tasolla, eikä sen ylläpitäminen takaa monimuotoista ja kestävä ruokataloutta – etenkin tulevaisuudessa, pitkittyneiden kriisien alkaessa muuttua poikkeuksista normeiksi. Sikäli, kun kotimainen ”omavarainen” maatalous on riippuvainen huipputeknologisesta konekannasta, ympäristöä kuormittavista tuotantopanoksista sekä globaaleista markkinoista, se pikemminkin nakertaa syvän ja kattavan omavaraisuuden perustoja kuin tukee niitä.

Omavaraisuutta pitäisi siis viimeinkin ryhtyä ajattelemaan toisin; olisi siirrettävä katse pois kannattavuuslaskelmista, tuotantoluvuista ja viljavarannoista. Järjestelmää on muutettava perusteellisesti.

Yhteiskunnallisissa kriisitilanteissa ruokaomavaraisuus kohoaa lähes vääjäämättä pintaan. Keskitettyjen ruokajärjestelmien ajatuessa ongelmiin on luontevaa, että lokalisoitu, omaehtoinen ruoantuotanto nousee paikkaamaan kuormittuneen järjestelmän puutteita. Tähän olisi Suomessakin nyt paljon tilausta.

Oikeastaan: ruokaa olisi opittava kasvattamaan jälleen mahdollisimman paljon omasta takaa.

Historia antaa lukuisia esimerkkejä siitä, kuinka ruoantuotanto voi kriisiolosuhteissa omavaraistua.

Aloitteet tähän voivat tulla niin yhteisöiltä itseltään kuin valtiotasoltakin. Toisen maailmansodan aikaan Yhdysvalloissa ja Isossa-Britanniassa lanseerattiin suurella voimalla käyttöön ”[voittopuutarhojen](#)” [konsepti](#). Valtavat valtiolähtöiset julkiset kampanjat yllyttivät kansalaisia perustamaan vihannesmaita ja puutarhoja kaikille vapaille maapalstoille, joita keksiä saattoi – niin pihuille, tyhjille tonteille kuin puistoihin ja nurmikentillekin. Kurpitsa-, peruna- ja pinaattimaita kohosi joka puolelle. Voittopuutarhojen tarkoitus oli lievittää ruokajärjestelmän kuormitusta vähentämällä elintarvikkeiden markkinakysyntää. Kampanja oli menestys: parhaimmillaan Yhdysvalloissa oli 18 miljoonaa kotitarpeisiin ruokaa tuottavaa puutarhaa, jotka tuottivat jopa 40% maassa kulutetuista vihanneksista.

Vaikka sotapropaganda korosti voittopuutarhojen isänmaallista merkitystä armeijan ruokahuollon tukemisessa, pääsy kotivaraviljelyn suosioon oli toisaalla. 1940-luvulla [tehdyssä kyselytutkimuksessa](#) vain 20% puutarhan istuttaneista amerikkalaisista mainitsivat syyksi patriotismin; yli puolelle talous oli tärkein motivaattori. Sota-ajan säännöstelyn huomioonottaen tämä on tuskin yllättävää. Voittopuutarhat turvasivatkin merkittäväällä tavalla kotitalouksien ruokahuoltoa ja toivat pysyvyyttä sotatalouden keskelle.

Erikoistumiseen, keskittämiseen ja taloudelliseen tehokkuuteen tähtäävä teollinen modernisaatio pyrki tosin tällaisesta "tyhjäkäynnistä" heti tilaisuuden tullen eroon. Yhdysvalloissa voittopuutarhat muunnettiin sodan päätyttyä nurmikentiksi; Isossa-Britanniassakin niistä pyristeltiin eroon viimeistään kun sodanjälkeisen pula-ajan sääntely saatiin purettua.

Sota ei kuitenkaan ole ainoa kriisitilanne, jossa omavaraisesta puutarha- ja palstaviljelystä on kattavaa yhteiskunnallista hyötyä. Myös vakavat talouskriisit nostavat omavaraisen tuotannon kysymykset etulinjaan. Virallisten, keskitettyjen tuotantorakenteiden horjuessa tarve ottaa ruoantuotanto omiin käsiin kasvaa.

Neuvostoliitossa oli oikeastaan halki koko 1900-luvun merkittävä paikallisen ruoantuotannon osaaminen ja potentiaali. Virallisten ruokamarkkinoiden epäluotettavuus oli johtanut tilanteeseen, jossa suurella osalla perhekunnista oli jatkuvasti käytössään pienimuotoista omaehtoista ruoantuotantoa: keittiöpuutarhoja, perunamaita, hillokellareita. Merkittävä osa elintarvikkeista tuotettiin ja kulutettiin paikallisesti, virallisen talousjärjestelmän ulkopuolella. Keskusvaltaisen ruoantuotannon optimoinnin ja modernisoinnin näkökulmasta tällainen oli merkki tehottomuudesta; takapihojen ja kesämökkien epävirallinen ruokatalous oli neuvostobyrokrateille lähinnä jäännöksiä teollistumista edeltäneiltä aikakausilta. Tästä huolimatta se piti vuosikymmenten halki pintansa.

Sitten 1990-luvun taitteessa kun neuvostojärjestelmä äkillisesti romahti, tämä epävirallinen "tehoton" esti täydellisen ruokahuollon katastrofin. Kolhoosien romahtaessa väestö [saattoi turvautua](#) puutarhoihinsa ja viljelypalstoihinsa. Kotiviljelyn, keittiöpuutarhojen ja perunamaiden merkitystä paikallisen resilienssin ja yhteisöjen selviämistaitojen lähteenä voi tuskin liioitella.

Venäjällä omavarainen ruokakulttuuri pitää pintansa edelleen. "Datsha-taloudella" on ollut suuri merkitys paitsi elintarviketuotannon, myös ruokakulttuurin, ylisukupolvisten taitojen ja sosiaalisten suhteiden ylläpitäjänä. Lisäksi taannoiset Venäjälle asetetut talouspakotteet ja niiden aiheuttamat seuraukset – jotka näkyivät Venäjällä ruuan tuonnin radikaalina vähentymisenä ja hintojen nousuna – osoittavat omavaraisen, tuonnista ja viennistä mahdollisimman riippumattoman ruoantuotannon tärkeyden epävarmoina aikoina.

Tällaisille ratkaisuille on meilläkin nyt enemmän tarvetta kuin koskaan.

Ruokaomavaraisuus ja etenkin kotitarpeisiin tapahtuva pienimuotoinen ruoankasvattaminen lisäävät yhteiskunnan resilienssiä, eli sen kykyä selvitä vastoinkäymisistä. Kriisiolosuhteissa oman ruoan kasvattaminen puutarhoissa, perunapenkeissä ja talojen pihalla vähentää väestön riippuvaisuutta pitkistä tuotantoketjuista ja keskitetyistä elintarvikkeiden tuotannon rakenteista.

Tällaisten kansalaispohjaisten ratkaisujen ohelle on myös syytä etsiä tehotuotantorakenteesta poikkeavia tapoja rakentaa suhteita ammattimaiseen alkutuotantoon. Suurten kauppaketjujen ja keskitettyjen ruokajättien ikeestä olisi syytä pyristellä pois.

Paikallisempia ja kestävämpiä rakenteita on onneksi jo olemassa. Viime vuosikymmenien säännölliset ruokakriisit ja tehomaaatalouden kestäättömät ulkoisvaikutukset ovat saaneet ihmiset hakeutumaan yhä useammin suoriin yhteyksiin maatilojen ja ruuan alkulähteiden kanssa. Hyviä esimerkkejä Suomessa ovat REKO- ja lähiruokapiirit, lähiruuan nettikaupat kuten [Uudenmaan Food Hub](#) ja [Sannan ruokakassi](#), sekä päätään nostava [kumppanuusmaatalous](#).

Maailmalta löytyy lisäksi myös useita muita esimerkkejä, kuten sato- ja siemenvaihdon järjestelmät, farmarin markkinat, jäsenosuuskaupat ja yhteisöpalstat. Näistä vaihtoehtoisista ruuan tuotannon ja hankinnan malleista on tullut sadoille tuhansille kaupunkilaisille ympäri maailman tärkeä osa arjen ruokahuoltoa; vuonna 2015 [julkaistun tutkimuksen mukaan](#) yksin Euroopassa noin puoli miljoonaa ihmistä sai ruokansa suoraan kumppanuusmaatiloilta. Näiden järjestelmien tukeminen ja kasvattaminen – myös Suomessa – on nykyisessä kriisitilanteessa ainoastaan järkevää.

Meillä kiinnostus pienviljelijöiden ja lähituottajien ruokaa kohtaan on ollut tasaisessa kasvussa. Viime aikoina REKO-ringeissä ja lähiruuan nettikaupoissa säpinää on ollut [ruuhkaksi asti](#). Maaliskuussa koronakriisin kiihtyessä eräs viljelijäpariskunta kertoi puhelimesta myyneensä *yhden päivän aikana* kotitalouksille lähes 5000 kg perunaa ravintolatalausten tyssättyä korona-rajoitusten mukanaan tuomien sulkemisten vuoksi.

“Laitettiin viime viikolla Facebookiin perunanmyynti-ilmoitus, kun 5000kg uhkasi jäädä varastoon Steinerkoulun ja ravintoloiden sulkemisten takia. No kauppa kävi kuin siima - kaksi päivää pussitettiin ja perjantain ajaeltiin 8 tuntia”, kertoi viljelijä kokemuksistaan.

Pohjanmaalla useat järjestöt yhdessä tutkijoiden ja muiden toimijoiden kanssa ovat niin ikään aktivoituneet korona-kriisin tiimoilta. Tulevalle kesälle kaavaillaan perunanistutustalkoita sekä kotivaraviljelyn ja vaihtoehtoisen ruokatalouden edistämistä myös laajemmin. Yksittäisten kansalaisten aktiivisuus on kestävämpien ruokajärjestelmien edistämisessä avainasemassa, mutta myös julkisen sektorin olisi syytä aktiivisesti puuttua peliin.

Kirjoitus on osa 2/3 Koronakriisi ja ruoka -sarjaa.